

Силабус освітнього компонента

Програма навчальної дисципліни

Соціологія особистості та девіантної поведінки

Шифр та назва спеціальності
054 - соціологія

Інститут
ННІ Соціально-гуманітарних технологій

Освітня програма
Соціологія управління

Кафедра
Соціології і публічного управління (305)

Рівень освіти
Бакалавр

Тип дисципліни
Спеціальна (фахова), Обов'язкова

Семестр
3,4

Мова викладання
Українська

Викладачі, розробники

**Розробник: Рущенко Ігор Петрович,
Ihor.Rushchenko@kpi.edu.ua**

Доктор соціологічних наук, професор. Досвід роботи – 42 роки.
Автор 195-и наукових та науково-методичних праць, у тому числі
шести одноосібних монографій та підручників.
Розробник курсів: Соціологія особистості та девіантної поведінки, ,
Кадри та безпека організацій, Соціологія економічної злочинності,
Основи медіаграмотності та інформаційні війни

Лектор: Шанідзе Надія Олександрівна

nashanidze@ukr.net

Кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології і публічного
управління.

Авторка понад 60 наукових і навчально-методичних публікацій.
Провідна лекторка з курсів «Соціологія управління», «Теоретична
соціологія XXI століття», «Крос-культурні комунікації» «Соціологія
мови», «Соціологія особистості та девіантної поведінки», "Методологія
та методи роботи з персоналом", "Філософія економічної діяльності"

[Детальніше про викладача на сайті
кафедри](https://web.kpi.kharkov.ua/sp/)

Загальна інформація

Анотація

Під час вивчення курсу студенти знайомляться із теоретичними підходами до аналізу особистості, проявами відхиляючої поведінки та шляхами профілактики девіантної поведінки. Особливу увагу приділено питанням видів та форм девіантної поведінки, засобам профілактики та запобігання девіаціям, формам соціального контролю

Мета та цілі дисципліни

Ознайомлення студентів із основними соціологічними, філософськими та психологічними теоріями особистості; специфікою соціологічного підходу до визначення соціальної сутності, типології та процесу формування особистості; формування уявлення про соціалізацію та ресоціалізацію особистості, наукові підходи до її визначення; ознайомлення із основними концепціями девіантної поведінки та її поясненнями; створення практичних навичок дослідження різних форм та видів девіації; формування теоретичного та практичного світогляду щодо соціальних норм, соціального контролю та профілактики девіації.

Формат занять

Лекції, практичні заняття, самостійна робота, консультації. Підсумковий контроль – іспит.

Компетентності

СК013датність оперувати базовим категоріально-понятійним апаратом соціології.

СК023датність до опанування та використання основних класичних та сучасних соціологічних теорій.

СК093датність ідентифікувати соціально-небезпечні явища та процеси і вміти розробляти соціальні технології, спрямовані на підтримку соціальної безпеки.

СК103датність виявляти та досліджувати девіантні форми поведінки.

Результати навчання

РН13Знати сутність та наукові пояснення девіантної поведінки; вміти вимірювати рівні девіантності та оперувати відповідною соціальною статистикою; мати навички ідентифікації, опису та складання соціальних портретів різних категорій девіантів

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 270 год. (9 кредитів ECTS): лекції – 80 год., лабораторні роботи – 64 год., самостійна робота – 126 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Загальна соціологія

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Дисципліна поєднує в собі теоретичну та практичну частини, складається із чотирьох взаємопов'язаних модулів, викладається за допомогою мультимедійних засобів, із застосуванням проектно-індивідуальної і командної роботи. На практичних заняттях застосовується проектний підхід, заплановано самостійну розробку проектів з кожного модуля із захистом під час практичних занять.

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

Тема 1. Вступ до дисципліни. Поняття особистості: перше знайомство.

Соціологія особистості і соціологія девіантної поведінки як галузі соціології. Особистість як результат соціальної адаптації та розвитку людини як соціальної одиниці. Особистість як протиріччя соціального й індивідуального, матеріального і ідеального.

Тема 2. Перші концепції особистості: теологічні, філософські, марксистська концепція людини.

Теологічне розуміння людини. Філософи раннього модерну про свободу волі та соціальну відповідальність людини. Вчення про соціальний прогрес і моральне удосконалення людини. Ідея гармонічного і всебічного розвитку людини: прогноз чи утопія.

Тема 3. Психоаналітична парадигма. Теорія особистості З.Фрейда.

Зигмунд Фрейд – творець першої наукової теорії особистості: основні біографічні відомості. Передумови виникнення теорії Фрейда. Соціологічні аспекти теорії: пояснення соціальних конфліктів, воєн, революцій, агресивних станів та насильницьких злочинів.

Тема 4. Розвиток психоаналітичної традиції в працях А.Адлера, К.Юнга, Е.Фромма, К.Хорні.

Концепція творчої особистості Альфреда Адлера. Структура особистості за Карлом Юнгом. Вчення про Его, Індивідуальне несвідоме, Колективне несвідоме. Вплив архетипів на соціальну поведінку. Еріх Фромм і розвиток вчення Фрейда в умовах постмодерну.

Тема 5. Теорія рис особистості. Праці Г.Олпорта, Р.Кеттела, Г.Айзенка.

Вчення Гордона Олпорта щодо рис особистості. Вчення Олпорта про самість та стадії її розвитку. Визначення поняття зрілої особистості. Концепція емпіричного спостереження рис особистості Реймонда Кеттела. Гане Айзенк про риси особистості

Тема 6. Біхевіоризм, соціально-когнітивний напрям в теорії особистості.

Радикальний біхевіоризм Скіннера. Соціально-когнітивний напрям: праці Альберта Бандури. Пізнання, передбачення, саморегуляція. Теорія особистісних конструктів Джорджа Келлі. Людина як дослідник. Формування особистісних конструктів та їх вплив на поведінку.

Тема 7. Гуманістична концепція особистості. Соціологічні теорії особистості Ч.Кулі та Дж. Міда.

Гуманістична концепція особистості Карла Розвигот «Я – концепції». Повноцінно функціонуюча людина. Теорія дзеркального «Я» Чарльза Кулі і Джорджа Міда. Структура особистості за формулою $I = We + Me$.

Тема 8. Функції та структура особистості.

Основні функції особистості. Теорія самоактуалізації потреб Абрахамса Маслоу. Особистість і соціальні відносини. Образ іншого. Дружба, любов, ділові стосунки як реалізація процесів особистості. Компетенції та можливість професійної діяльності. Особистість як цілісність та «Я». Самореалізація.

Тема 9. Типи особистості.

Психофізіологічні та антропологічні критерії типології. Соціологічні ознаки, які можна використовувати як основу процедури типології. Соціальні ідентичності і самоідентифікація особистості відповідно до реальної соціальної структури..

Тема 10. Соціалізація особистості: сутність і теоретичні пояснення.

Поняття соціальної адаптації і соціалізації особистості. Теорія соціалізації Еріка Еріксона, рольова теорія соціалізації. Фактори, що зумовлюють розвиток особистості і вектор соціалізації.

Тема 11. Суспільна корекція процесу соціалізації особистості.

Соціалізація і державна політика. Основні інститути соціалізації: сім'я, церков, система освіти і виховання, трудові колективи і організації. Первинна соціалізація і функції сім'ї з точки зору соціалізації та майбутнього дитини. Вторинна соціалізація. Сутність та напрями виховання. Роль інституту освіти в процесі формування особистості.

Тема 12. Соціальна активність особистості.

Основні типи й види соціальної активності людини. Дія і соціальне оточення. Законослухняна поведінка і поведінка, що порушує закон. Соціальні очікування як фактор корекції дії. Кібернетична модель поведінки людини.

Тема 13. Особистість і девіантна поведінка: вступ до проблеми.

Конфлікт особистості і суспільства. Наукове вивчення феномену девіантної поведінки. Девіантологія як міждисциплінарна дослідницька традиція. Соціологія девіантної поведінки як галузь соціології.

Тема 14. Система девіантної поведінки. Основні постулати девіантології.

Девіант, соціальна норма і соціальне оточення як складові системи девіантої поведінки. Девіантний вчинок і девіантна поведінка. Реакція оточення на дії актора, визначення девіантності у суспільній думці і у законодавчому полі. Постулати девіантології. Універсальність соціальних відхилень, принцип релятивізму форм девіації, принцип доповнення.

Тема 15. Типологія девіантої поведінки.

Критерії розрізнення типів девіантів і девіантної поведінки. Аутоагресивна поведінка: алкоголізм, наркоманія, проституція, суїцид. Злочинність як зовнішня форма агресії. Девіантні прояви у різних суспільних сферах: в побуті, в організаціях різного типу, в політиці, в культурі й мистецтві. Гендерний критерій: особливості девіантної поведінки чоловіків та жінок.

Тема 16. «Позитивні» девіанти і їх роль у суспільствах.

Негативні і «позитивні» форми девіантної поведінки. Девіантність як свідомий виклик суспільству. Основні типи «позитивних» девіантів. Дилема порядку і прогресу та специфічна роль «позитивних» девіантів.

Тема 17. Біологічні пояснення девіантної поведінки.

Методологія біологічного пояснення девіантої поведінки. Ранні біологічні гіпотези і теорії: теорія виродження Нордау, теорія природженого злочинця Ломброзо. Біохімічна теорія надлишкового тестостерону. Теорія зайвої хромосоми у чоловіків. Теорія «не правильних мізків».

Тема 18. Психологічні пояснення девіантної поведінки.

Концепція психопатії і пояснення девіантності. Аномальна особистість як причина девіантної поведінки. Пояснення механізмів формування аномальної особистості в різних психологічних традиціях. Гуманістична концепція аномальної особистості як збій у самореалізації, соціалізації та відхилення розвитку особистості.

Тема 19. Класики соціології про проблему соціальних відхилень.

Функціональний підхід: теорії Спенсера і Дюркгайма. Теорія пристосування до норми Р.Мертон. Девіантність з точки зору конфліктології. Пояснення злочинності й інших «суспільних виразок» К.Марксом. Девіантна поведінка як відповідь на виклики цивілізації на стадії пожадібності (теорія П.Сорокіна).

Тема 20. Соціологічні теорії, що пояснюють девіантну поведінку дорослих і дітей.

Трансмійні теорії, що пояснюють девіантність фактором соціальних контактів та наслідуванням девіантних зразків поведінки. Зіткнення культур і девіантна поведінка. Культурна криминологія про причини злочинності. Драматизація зла (теорія Танненбаума), роль ЗМІ у пропаганди соціальних відхилень. Теорія наличок (ярликів). Теорія девіантного підсилення і спіралі девіантності. Сучасні філософсько-соціологічні «виправдання» девіантності.

Тема 21. Теорія конструювання девіантності.

Теоретичні основи конструювання соціальної і правової реальності. Підхід Бергера і Лукмана. Теорія конструювання девіантності Я.Гілінського. Конструювання злочинності. Конструювання наркотизму. Гомосексуалізм як соціальний конструкт. Конструювання різних форм девіантності: суїцид, порнографія, проституція, безхатність.

Тема 22. Особистість девіанта.

Девіантна поведінка як наслідок нездорової особистості. Деформація підсистеми цінностей та нездорові ціннісні орієнтації. Проблема з підсистемою соціальної комунікації та неможливість мати нормальні стосунки з оточенням. Фактори, які можуть спричинитися до деформації особистості. Особиста відповідальність людини за свої дії та вибори.

Тема 23. Емпіричне вивчення девіантної поведінки.

Важливість дослідження девіантної поведінки для наукових і практичних цілей. Статистика різних форм девіантної поведінки. Методичні труднощі наукового вивчення девіантів і девіантної

поведінки. Латентні прошарки девіантів і обмеженість статистичного спостереження. Соціологічні дослідження: кількісні й якісні.

Тема 24. Епідеміологія девіантності.

Соціальні епідемії: загальні властивості. Фактор моди в структурі соціальних епідемії. Основні показники соціологічного спостереження. Метод проведення.

Тема 25. Хімічний тип залежності. Алкоголізм і його соціальні наслідки.

Поняття адиктивної поведінки. Типологія адикції. Алкоголь як легалізована психоактивна речовина. Культурні форми вживання алкоголю.

Тема 26. Наркоманія і поширення вживання наркотичних речовин.

Поняття наркотичної речовини. Наркотики і прекурсори. Юридичний, медичний і соціальний критерії наркотиків. Основні різновиди наркотиків, які провокують залежність і адиктивну поведінку. Етапи розвитку наркотичної залежності. Антинаркотичне законодавство України.

Тема 27. Нехімічний тип адиктивної поведінки.

Мультимедійна залежність як риса постіндустріального суспільства. Інформаційна революція і її негативні наслідки. Інтернет-адикція. Ознаки мультимедійної залежності.

Тема 28. Суїцид як форма девіантної поведінки.

Суїцид як соціальне явище. Соціологічний аналіз явища в роботі Е.Дюркгайма «Самогубство». Різне ставлення до суїцидентів в різних культурах світу й історичних цивілізаціях. Суїцид як злочин, гріховне діяння, як моральний вчинок, як наслідок хвороби. Статистика суїциду, фактори, які впливають на рівень самогубств. Форми суїциду. Суїцидальна тенденція як стан особистості.

Тема 29. Сексуальні відхилення.

Культура і сексуальна норма. Християнська релігія і сексуальність. Сексуальна революція і її наслідки. Сексуальні перверсії і захворювання. Патосексологія і кримінальна сексологія.

Тема 30. Проституція як форма девіантної поведінки.

Поняття проституції. Проституція і суспільна мораль. Історія проституції як соціального явища. Соціологічне пояснення проституції.

Тема 31. Злочинність і її різновиди.

Поняття злочину. Юридична дефініція. Злочин як девіація: порушення закону, осуд з боку громадської думки, негативні наслідки.

Тема 32. Найнебезпечніші злочинні дії: злочини проти миру і людяності, геноцид, тероризм.

Війна і право. Військові злочини. Гаазькі і Женевські конвенції. Прецедент Нюрнберзького процесу: відповідальність політиків і державних діячів за розв'язування агресивної війни.

Тема 33. Соціальний контроль і його форми.

Поняття соціального контролю. Функції соціального контролю. Поняття санкції. Різновиди санкцій. Офіційний соціальний контроль: суб'єкти, інструменти, повноваження. Монополія держави на здійснення кримінального переслідування та покарання.

Тема 34. Еволюція ставлення суспільства до девіантів.

Репресивна політика в примітивних суспільства і сучасних тоталітарних системах. Релігійні війни і покарання дисидентів. Охота на відьом. Ідеї епохи Просвітництва стосовно гуманізації покарання (праці Ч.Бекарія і І.Бентама). Нова доба і ідеї гуманізму, віротерпимості. Від покарання до роботи з девіантами. Визнання певних різновидів девіацій хворобами. Інституалізація соціальної роботи і формування напрямку роботи з девіантами. Лібералізація критеріїв девіантності та перегляд деяких соціальних норм.

Тема 35. Кримінальне покарання і його функції.

Природа кримінального покарання. Монополія держави на кримінальні покарання. Функції кримінального покарання: відплата, соціальна справедливість, індивідуальна превенція, суспільна превенція, відновлення прав потерпілої сторони, перевиховання..

Тема 36. Теорія і практика відновлювального правосуддя.

Поняття відновлювального правосуддя. Зародження ювенальної юстиції і її розвиток. Теорія і практика медіації. Роль і обов'язки медіатора у примиренні сторін.

Тема 37. Медична допомога і лікування девіантів.

Медичні програми допомоги особам, що страждають на хімічний тип залежності. Дискусія довкола примусового лікування й застосування хімічної кастрації та інших медичних програм стосовно небезпечних злочинців.

Тема 38. Соціальна робота з девіантами.

Принципи і методи соціальної роботи з девіантами. Соціальні служби, які орієнтовані на роботу з різними категоріями девіантів в Україні. Консультативна діяльність соціальних служб.

Тема 39. Програми реабілітації і ресоціалізації девіантів.

Поняття реабілітації. Програми реабілітації як соціальні технології, які можна поширювати в різних країнах і регіонах. Роль релігійних громад і недержавних організацій у розгортанні програм реабілітації. Проблема ресоціалізації осіб, які тривалий час знаходилися у соціальній ізоляції.

Тема 40. Профілактика девіантної поведінки.

Поняття профілактики. Основні форми профілактичної діяльності. Роль сім'ї в профілактиці девіантної поведінки. Діяльність недержавних організацій і фондів з профілактики алкоголізму і наркоманії та пропаганді здорового способу життя. Профілактика в системі освіти. Роль ЗМІ в профілактиці небезпечних форм девіантної поведінки.

Теми практичних занять

Тема 1. Вступ до дисципліни. Поняття особистості: перше знайомство.

Соціологія особистості і соціологія девіантної поведінки як галузі соціології. Актуальність проблеми девіантної поведінки для потреб сімейного та шкільного виховання, розвитку системи соціального контролю, соціального порядку та морального здоров'я суспільства. «Людина» і «особистість»: розрізнення понять. Людина як психофізіологічна система та результат еволюційного розвитку. Біологічні властивості людини, які обумовлюють існування особистості та можливість існування суспільства. Соціальність особистості. Особистість як результат соціальної адаптації та розвитку людини як соціальної одиниці. Феномен «феральних дітей» як природний експеримент, що доводить соціальність особистості. Індивід та індивідуальність. Особистість як протиріччя соціального й індивідуального, матеріального і ідеального.

Тема 2. Перші концепції особистості: теологічні, філософські, марксистська концепція людини.

Теологічне розуміння людини. Релігійне вчення про душу. Гріховність та її теософське пояснення. Принцип деїзму. Філософи раннього модерну про свободу волі та соціальну відповідальність людини. Вчення про соціальний прогрес і моральне удосконалення людини. Концепція людини в філософії та соціології К. Маркса. Особистість як сукупність соціальних відносин. Методологія економічного детермінізму стосовно людини та її соціальних дій. Вчення про відчуження праці та деструктивні впливи поділу праці, економічної нерівності та пауперизму в умовах раннього капіталізму. Ідея гармонічного і всебічного розвитку людини: прогноз чи утопія.

Тема 3. Психоаналітична парадигма. Теорія особистості З.Фрейда.

Зигмунд Фрейд – творець першої наукової теорії особистості: основні біографічні відомості. Передумови виникнення теорії Фрейда: 1) еволюційна теорія Ч.Дарвіна, 2) розвиток фізичних уявлень щодо енергії та її трансформацій, термодинаміка, 3) виникнення психології, створення першої дослідницької лабораторії В.Вундтом, 1879 р., та вчення щодо інстинктів людини. Вчення щодо структури свідомості: розум, передсвідомість, несвідоме. Структура особистості: Ід, Его,

Супер-Его. Вчення про лібідо і мортідо. Психодинамічний характер концепції Фрейда: основні конфлікти особистості, розвиток системи особистості, захисні механізми щодо станів тривоги і страхів. Соціологічні аспекти теорії: пояснення соціальних конфліктів, воєн, революцій, агресивних станів та насильницьких злочинів.

Тема 4. Розвиток психоаналітичної традиції в працях А.Адлера, К.Юнга, Е.Фромма, К.Хорні.

Концепція творчої особистості Альфреда Адлера. Концепт відчуття неповноцінності (комплекс неповноцінності). Компенсація і гіперкомпенсація – соціальні стратегії особистості. Потяг до досконалості як фундаментальний закон людини. Стиль життя людини та соціальний інтерес. Творче «Я» людини. Структура особистості за Карлом Юнгом. Вчення про Его, Індивідуальне несвідоме, Колективне несвідоме. Архетипи як базові конструкти колективного несвідомого. Роль соціальної еволюції в формуванні архетипів. Вплив архетипів на соціальну поведінку. Еріх Фромм і розвиток вчення Фрейда в умовах постмодерну. Аналіз еволюції особистості в історико-культурному контексті Європейської цивілізації. Дихотомія людини: або індивідуальність і влада над власним життям та відчуття свободи, або безпека і об'єднання з іншими людьми, соціальний конформізм. Втеча від свободи як вирішення фундаментального конфлікту людини. Деструктивні прояви особистості. Вчення про доброякісну і недоброякісну агресивність. Мозаїзм і садизм як негативні стратегії отримання свободи. Альтернативна стратегія – позитивна свобода. Соціокультурна концепція особистості Карен Хорні. Вплив ідей на сучасний феміністський рух.

Тема 5. Теорія рис особистості. Праці Г.Олпорта, Р.Кеттела, Г.Айзенка.

Вчення Гордона Олпорта щодо рис особистості. Поняття рис особистості. Зв'язок рис з особливостями соціальної поведінки. Природжені риси і риси, які формуються у суспільстві. Основні види рис та їх континууми у соціумі. Кореляція рис поміж собою. Можливість емпіричного спостереження. Вчення Олпорта про самість та стадії її розвитку. Визначення поняття зрілої особистості. Концепція емпіричного спостереження рис особистості Реймонда Кеттела. Факторний аналіз особистості і початок психодіагностики. Особистісний опитувальник Кеттела. Гане Айзенк про риси особистості. Опитувальник Айзенка. Практичне використання емпіричного спостереження рис особистості в практиці управління людськими ресурсами.

Тема 6. Біхевіоризм, соціально-когнітивний напрям в теорії особистості.

Радикальний біхевіоризм Скіннера. Теорія «Стимул – реакція». Концепція підкріплення. Позитивне і негативне підкріплення. Соціологічний сенс біхевіористської теорії. Оперантна поведінка. Межі керування людиною. Соціально-когнітивний напрям: праці Альберта Бандури. Пізнання, передбачення, саморегуляція. Теорія особистісних конструктів Джорджа Келлі. Людина як дослідник. Формування особистісних конструктів та їх вплив на поведінку.

Тема 7. Гуманістична концепція особистості. Соціологічні теорії особистості Ч.Кулі та Дж. Міда.

Гуманістична концепція особистості Карла Роджерса. Екзистенціалізм і феноменологічна філософія як ідейні основи гуманістичної концепції. Тенденція самоактуалізації, роль свободи у розвитку особистості. Особистість як цілісна система, холістична наукова перспектива. Розвиток «Я – концепції». Повноцінно функціонуюча людина. Теорія дзеркального «Я» Чарлза Кулі і Джорджа Міда. Структура особистості за формулою $I = We + Me$.

Тема 8. Функції та структура особистості.

Основні функції особистості: функція підсвідомості, інтелектуально-розумова функція, функція мотивації, когнітивна функція, функція оперування цінностями, контролююча функція, утримання та актуалізації рис, професійна, соціально-комунікаційна, інтеграційна. Теорія самоактуалізації потреб Абрахамса Маслоу. Система потреб людини як фундамент особистості. Цілепокладання. Ціннісна підсистема особистості та її формування. Пізнавальна діяльність, роль пам'яті в опануванні світу. Особистість і соціальні відносини. Образ іншого. Дружба, любов, ділові стосунки як реалізація процесів особистості. Компетенції та можливість професійної діяльності. Особистість як цілісність та «Я». Самореалізація.

Тема 9. Типи особистості.

Психофізіологічні та антропологічні критерії типології: біологічні індикатори, расово-етнічні ознаки, темперамент, природжені риси. Психологічні фактори класифікації. Соціологічні ознаки,

які можна використовувати як основу процедури типології. Соціальні ідентичності і самоідентифікація особистості відповідно до реальної соціальної структури. Соціальні ролі, які містять експектації. Професійні ознаки і типи особистості. Питомі риси образу та стилю життя. Соціальна спрямованість особистості. Самопрезентація особистості в умовах свободи вибору.

Тема 10. Соціалізація особистості: сутність і теоретичні пояснення.

Поняття соціальної адаптації і соціалізації особистості. Соціалізація як висхідний процес: структурні та функціональні зміни особистості. Теорія соціалізації Еріка Еріксона: 8 стадій психосоціального розвитку особистості. Рольова теорія соціалізації. Фактори, що зумовлюють розвиток особистості і вектор соціалізації. Генетичний фактор, фізичне середовище, стан здоров'я людини. Мікросоціальні фактори: батьки, сім'я, близьке оточення. Макросоціальні фактори: характер історичної епохи, тип суспільства, політико-ідеологічні і економічні процеси. Воля людини і можливість самостійно управляти процесом соціалізації.

Тема 11. Суспільна корекція процесу соціалізації особистості.

Соціалізація і державна політика. Утопічні проекти формування особистості. Проекти «нової людини» в тоталітарних системах. Біологічне регулювання. Євгеніка, сегрегація і проекти впливу на спадковість людини. Основні інститути соціалізації: сім'я, церков, система освіти і виховання, трудові колективи і організації. Первинна соціалізація і функції сім'ї з точки зору соціалізації та майбутнього дитини. Вторинна соціалізація. Сутність та напрями виховання. Роль інституту освіти в процесі формування особистості.

Тема 12. Соціальна активність особистості.

Особистість як фактор поведінки. Основні типи й види соціальної активності людини. Обставини і вільний вибір – ключове протиріччя детермінації. Дія і соціальне оточення. Законслухняна поведінка і поведінка, що порушує закон. Теорії соціальної дії М.Вебера і Т.Парсонса. Соціальні очікування як фактор корекції дії. Кібернетична модель поведінки людини.

Тема 13. Особистість і девіантна поведінка: вступ до проблеми.

Проблема соціальних відхилень (девіантності) як онтологічне питання кожної культури, як міра дозволеного і забороненого. Конфлікт особистості і суспільства. Актуальність тематики соціальних відхилень з точки зору розв'язання проблеми соціального порядку. Наукове вивчення феномену девіантної поведінки. Міждисциплінарний характер проблеми, предметні області психології, соціології, біології, кримінології, педагогіки. Девіантологія як міждисциплінарна дослідницька традиція. Соціологія девіантної поведінки як галузь соціології. Основні поняття девіантології: «девіація», «девіант», «особистість девіанта», «девіантна поведінка», «девіантність».

Тема 14. Система девіантної поведінки. Основні постулати девіантології.

Девіант, соціальна норма і соціальне оточення як складові системи девіантої поведінки. Розуміння актором сенсу і змісту норми. Основні види соціальних норм. Нормативна і відхиляюча поведінка. Девіантний вчинок і девіантна поведінка. Реакція оточення на дії актора, визначення девіантності у суспільній думці і у законодавчому полі. Постулати девіантології. Універсальність соціальних відхилень, принцип релятивізму форм девіації, принцип доповнення.

Тема 15. Типологія девіантої поведінки.

Критерій розрізнення типів девіантів і девіантної поведінки. Критерій суспільної небезпеки. Континуум від найбільш суспільно небезпечних форм девіантної поведінки до тих, з якими мириться суспільна думка. Девіантність як форма агресії. Аутоагресивна поведінка: алкоголізм, наркоманія, проституція, суїцид. Злочинність як зовнішня форма агресії. Тероризм, злочини проти миру і людяності як найбільш небезпечні форми відхиляючої поведінки. Девіантні прояви у різних суспільних сферах: в побуті, в організаціях різного типу, в політиці, в культурі й мистецтві. Гендерний критерій: особливості девіантної поведінки чоловіків та жінок. Специфіка девіантності дітей та підлітків. Типові відхилення у дитячому віці: втеча з дому та бродяжництво, неслухняність і дисциплінарні порушення, токсикоманія, рання сексуальність, важконавчальність.

Тема 16. «Позитивні» девіанти і їх роль у суспільствах.

Негативні і «позитивні» форми девіантної поведінки. Причини, за яких з'являються «позитивні девіанти». Особистісні причини та специфічні історичні обставини. Девіантність як свідомий виклик суспільству. Основні типи «позитивних» девіантів: генії, що випередили свій час, релігійні і політичні дисиденти, що були визнані у наступному як позитивні актори, люди с паранормальними здібностями, громадські діячі та активісти у суспільствах, де обмежені свободи. Дилема порядку і прогресу та специфічна роль «позитивних» девіантів.

Тема 17. Біологічні пояснення девіантної поведінки.

Чи народжуються люди злочинцями, девіантами, збоченцями? Методологія біологічного пояснення девіантої поведінки. Ранні біологічні гіпотези і теорії: теорія виродження Нордау, теорія природженого злочинця Ломброзо. Пошук зовнішніх стигм, які свідчать про «ненормальність» індивіда у XIX ст. Краніологія. Хіромантія. Біологічні концепції у XX ст. У пошуку «гену злочинності». Теорії, що пояснюють надлишкову агресивність, обумовлену генетикою і особливостями фізіології людини. Біохімічна теорія надлишкового тестостерону. Теорія зайвої хромосоми у чоловіків. Теорія «не правильних мізків». Природжена схильність до алкоголю та наркотиків..

Тема 18. Психологічні пояснення девіантної поведінки.

Концепція психопатії і пояснення девіантності. Основні ознаки і риси психопата. Психопати як делінквенти і організаційні девіанти Аномальна особистість як причина девіантної поведінки. Пояснення механізмів формування аномальної особистості в різних психологічних традиціях. Психодинамічна парадигма щодо проблеми самоуправління та девіантних проявів. Психодинамічне розуміння патологічної агресії, феномену серійних і масових вбивць. Пояснення соціальних відхилень в межах біхевіоризму. Відхилення як результат навчання. Гуманістична концепція аномальної особистості як збій у самореалізації, соціалізації та відхилення розвитку особистості.

Тема 19. Класики соціології про проблему соціальних відхилень.

Функціональний підхід: теорії Спенсера і Дюркгайма. Злочин і суїцид як нормальні соціальні факти. Соціальний порядок як реакція на різнобічні відхилення. Теорія пристосування до норми Р.Мертон. Девіантність з точки зору конфліктології. Пояснення злочинності й інших «суспільних виразок» К.Марксом. Девіантна поведінка як відповідь на виклики цивілізації на стадії позадібності (теорія П.Сорокіна).

Тема 20. Соціологічні теорії, що пояснюють девіантну поведінку дорослих і дітей.

Трансмійні теорії, що пояснюють девіантність фактором соціальних контактів та наслідуванням девіантних зразків поведінки. Зіткнення культур і девіантна поведінка. Культурна криминологія про причини злочинності. Драматизація зла (теорія Танненбаума), роль ЗМІ у пропаганди соціальних відхилень. Теорія налічок (ярликів). Теорія девіантного підсилення і спіралі девіантності. Сучасні філософсько-соціологічні «виправдання» девіантності.

Тема 21. Теорія конструювання девіантності.

Теоретичні основи конструювання соціальної і правової реальності. Підхід Бергера і Лукмана. Теорія конструювання девіантностіЯ.Гілінського. Конструювання злочинності. Конструювання наркотизму. Гомосексуалізм як соціальний конструкт. Конструювання різних форм девіантності: суїцид, порнографія, проституція, безхатність.

Тема 22. Особистість девіанта.

Девіантна поведінка як наслідок нездорової особистості. Ненормальні потреби й потяги, деформація підсистеми мотивації. Нездорова спадковість, генетичні відхилення та медичні захворювання. Втрата самоконтроля і проблема дефіциту волі. Деформація підсистеми цінностей та нездорові ціннісні орієнтації. Проблеми когнітивного характеру. Розумова відсталість. Не сформована «Я – концепція», комплекс неповноцінності, підвищена агресивність. Проблема з підсистемою соціальної комунікації та неможливість мати нормальні стосунки з оточенням. Фактори, які можуть спричинитися до деформації особистості. Особиста відповідальність людини за свої дії та вибори.

Тема 23. Емпіричне вивчення девіантної поведінки.

Важливість дослідження девіантної поведінки для наукових і практичних цілей. Статистика різних форм девіантної поведінки. Медична статистика. Поліцейська статистика. Статистика органів соціального забезпечення. Організація первинного статистичного спостереження. Дві форми статистичного спостереження: за особами і за діями. Методичні труднощі наукового вивчення девіантів і девіантної поведінки. Латентні прошарки девіантів і обмеженість статистичного спостереження. Соціологічні дослідження: кількісні й якісні. Евристичний потенціал і обмеження. Основні принципи дослідження: професійна етика, виконання етичних правил, порівняльні дослідження, моніторинги і лонгетюдні дослідження.

Тема 24. Епідеміологія девіантності.

Соціальні епідемії: загальні властивості. Фактор моди в структурі соціальних епідемій. Мережева теорія епідемій. Сигма-подібна крива. Емпіричний вимір епідемічної динаміки. Приклад соціологічного моніторингу «Молодь і наркотики» в м. Харкові. Основні показники соціологічного спостереження. Метод проведення.

Тема 25. Хімічний тип залежності. Алкоголізм і його соціальні наслідки.

Поняття адиктивної поведінки. Типологія адикції. Алкоголізація населення: історичний аспект. Алкоголь як легалізована психоактивна речовина. Культурні форми вживання алкоголю. Алкогольна продукція, бізнес, маркетинг, реклама алкогольних виробів. Етапи і форми алкогольної залежності. Медико-біологічний зміст хімічної залежності. Синдром відміни. Соціальні наслідки алкоголізації населення. Алкогольна залежність і сімейні конфлікти. Вживання алкоголю і погіршення спадковості. Економічні втрати від алкогольної залежності. Небойові втрати у військовий час через вживання алкоголю. Антиалкогольні кампанії. Проблематика «сухого закону».

Тема 26. Наркоманія і поширення вживання наркотичних речовин.

Наркотики і прекуртори. Юридичний, медичний і соціальний критерії наркотиків. психологічна і фізична. Проблематика так званих «легких наркотиків». Чи варто легалізувати марихуану? Епідемії наркотичної залежності в ХХ і ХХІ ст. Особистість наркомана: трансформація Еґо, деформація потреб і інтересів, ціннісних орієнтацій, соціальна ізоляція. Професійна деградація наркоманів. Антинаркотичне законодавство України.

Тема 27. Нехімічний тип адиктивної поведінки.

Мультимедійна залежність як риса постіндустріального суспільства. Інформаційна революція і її негативні наслідки. Інтернет-адикція. Ознаки мультимедійної залежності. Соціальна статистика епідемічного процесу. Ігроманія і її різновиди. Розвиток психологічної залежності від азартної гри. Ігровий бізнес і нові пропозиції на ринку азартних ігор. Харчова залежність: етіологія і негативні наслідки.

Тема 28. Суїцид як форма девіантної поведінки.

Суїцид як соціальне явище. Соціологічний аналіз явища в роботі Е.Дюркгайма «Самогубство». Різне ставлення до суїцидентів в різних культурах світу й історичних цивілізаціях. Суїцид як злочин, гріхове діяння, як моральний вчинок, як наслідок хвороби. Статистика суїциду, фактори, які впливають на рівень самогубств. Форми суїциду. Суїцидальна тенденція як стан особистості.

Тема 29. Сексуальні відхилення.

Культура і сексуальна норма. Християнська релігія і сексуальність. Сексуальна революція і її наслідки. Сексуальні перверсії і захворювання. Патосексологія і кримінальна сексологія.

Тема 30. Проституція як форма девіантної поведінки.

Поняття проституції. Проституція і суспільна мораль. Теорія Ломброзо і його прихильників. Марксистське пояснення проституції як «виразки» капіталістичного суспільства. Соціологічне пояснення проституції. Дискусія довкола легалізації проституції у формі секс-послуг і секс-працівниць. Проституція і кримінальний бізнес. «Біле рабство» і торгівля живим товаром. Секс-туризм. Кримінальна сексуальна експлуатація дітей. Кримінальна відповідальність за організацію проституції в Україні.

Тема 31. Злочинність і її різновиди.

Поняття злочину. Юридична дефініція. Кримінальні відносини і постраждала сторона. Кримінальне покарання і його різновиди.. Загальнокримінальні злочини, економічна злочинність, політична злочинність, тероризм. Особистість злочинця, формування кримінальної особистості.

Тема 32. Найнебезпечніші злочинні дії: злочини проти миру і людяності, геноцид, тероризм.

Війна і право. Військові злочини. Поняття геноциду. Геноцид як інструмент політики. Соціально-політичні й юридичні наслідки геноциду. Тероризм: поняття і форми. Історія тероризму в Європі і світі. Небезпека тероризму. Особистість терориста. Причини терору. Державний терор і терор політичних рухів і організацій.

Тема 33. Соціальний контроль і його форми.

Поняття соціального контролю. Офіційний соціальний контроль: суб'єкти, інструменти, повноваження. Інститути офіційного соціального контролю: поліція, прокуратура, судова система, система виконання покарання. Внутрішній офіційний контроль в організаціях. Неформальний соціальний контроль. Сила громадської думки і контролю з боку оточення. Інструменти неформального контролю. Санкції з боку оточення. Внутрішній самоконтроль. Самопокарання.

Тема 34. Еволюція ставлення суспільства до девіантів.

Репресивна політика в примітивних суспільства і сучасних тоталітарних системах. Релігійні війни і покарання дисидентів. Охота на відьом. Ідеї епохи Просвітництва стосовно гуманізації покарання (праці Ч.Бекарія і І.Бентама). Ревізія ставлення до злочинців, душевнохворих, релігійних дисидентів тощо. Нова доба і ідеї гуманізму, віротерпимості. Від покарання до роботи з девіантами. Визнання певних різновидів девіацій хворобами. Інституалізація соціальної роботи і формування напрямку роботи з девіантами. Лібералізація критеріїв девіантності та перегляд деяких соціальних норм. Суспільна дискусія щодо проблеми гомосексуалізму та публічної активності ЛГБТ-спільноти.

Тема 35. Кримінальне покарання і його функції.

Природа кримінального покарання. Функції кримінального покарання. Еволюція форм кримінального покарання. Історія смертної кари. Дискусія довкола заборони смертної кари. Покарання, які не пов'язані з позбавленням волі. Пенітенціарна система. Тюремний соціум. Дискусія щодо виховної ролі пенітенціарної системи. Система Макаренка.

Тема 36. Теорія і практика відновлювального правосуддя.

Проблема дитячої делінквентності. Небезпека кримінального покарання стосовно дітей. Впровадження принципів відновлювального правосуддя в систему ювенальної юстиції.

Тема 37. Медична допомога і лікування девіантів.

Алкоголізм і наркоманія як хвороби. Система наркологічної допомоги. Медична і психологічна допомога суїцидентам. Медична допомога особам з сексуальними розладами..

Тема 38. Соціальна робота з девіантами.

Світовий досвід діяльності соціальних працівників з вирішення проблем девіантів різного профілю.. Консультативна діяльність соціальних служб. Робота з дітьми-девіантами. Допомога в ресоціалізації. Закон України про соціальну допомогу особам, які звільнилися з місць позбавлення волі.

Тема 39. Програми реабілітації і ресоціалізації девіантів.

Програми реабілітації алкоголіків, наркоманів, проститутток. Терапевтичні спільноти. Спільноти анонімних алкоголіків та наркоманів. Роль релігійних громад і недержавних організацій у розгортанні програм реабілітації. Проблема ресоціалізації осіб, які тривалий час знаходилися у соціальній ізоляції.

Тема 40. Профілактика девіантної поведінки.

Первинна і вторинна профілактика відносно наркотичної залежності. Виховання і профілактика соціальних відхилень у дітей. Роль сім'ї в профілактиці девіантної поведінки. Діяльність недержавних організацій і фондів з профілактики алкоголізму і наркоманії та пропаганді здорового способу життя. Роль ЗМІ в профілактиці небезпечних форм девіантної поведінки. Впровадження телефонів довіри. Кризисні центри.

Теми лабораторних робіт

Лабораторних занять не передбачено

Самостійна робота

Самостійна робота студентів здійснюється шляхом підготовки до практичних занять, виконання проектних завдань, рефератів, написання есе. Перевірка відбувається під час практичних занять через захист проекту (доповідь та презентація), обговорення, виконання контрольних робіт тощо.

Література та навчальні матеріали

Основна література

1. Девіантологічні читання в Харківському національному університеті внутрішніх справ (2008–2012): 100 кращих тез доповідей: зб./уклад. і заг. ред. І.П. Руценка. – Х.: Золота миля; ХНУВС, 2013.
2. Злобіна О. Г., Тихонович В. О. Суспільна криза і життєві стратегії особистості. - К., 2001.
3. Соціологія : підручник / М. П. Требін, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова та ін. ; за ред. М. П. Требіна. — Х. : Право, 2010. — 224 с.
4. Руценка І.П. Загальна соціологія: Підручник. – Харків: НУВС, 2004. – 524 с.
5. Руценка І.П. Соціологія злочинності. – Харків: Вид-во Націон. ун-ту внутр. справ, 2001. – 370 с.
6. Соціологія і психологія: Навч. посіб. / За ред. Ю.Ф. Пачковського. – К.: Каравела, 2009.
7. Черниш Н.Й Соціологія: Підручник за рейтингово-модульною системою навчання. –5-те вид., перероб. і доп. –К.: Знання, 2009. –468с.
8. Panofsky I. Style and Medium in the Motion Pictures Wilson, Carolyn; Grizzle, Alton; Tuazon, Ramon; Akyempong, Kwame; Cheung, Chi-Kim. Media and information literacy curriculum for teachers, 2011, 192 p.
9. Rosenstiel, Tom and A. Mitchell (eds). (2003). Thinking Clearly: Cases in Journalistic Decision-Making. New York: Columbia University Press

Допоміжна література

10. Адлер А. Наука жить / Пер. с англ и нем. – К.: Port-Royal, 1997.
11. Андрущенко В., Губерський В., Михальченко М. Культура. Ідеологія. Особистість. — К., 2002.
12. Балакірева О.М. Соціологічний дискурс дослідження соціальних епідемій // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Зб. наук. пр. – Вип.16. – Харків: Видавничий центр Харківського держуніверситету ім. В.Н. Каразіна, 2010. – С. 587–593.
13. Злобіна О. Г. Категорія «особистість» у системі понять соціальної теорії // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2000. - №2.
14. Злобіна О. Г., Тихонович В. О. Особистість сьогодні: адаптація до суспільної нестабільності. - К., 1996.
15. Злобіна О. Особистість як суб'єкт соціальних змін. — К.: Ін-т соціології НАН України, 2004.
16. Іванченко А. В. Соціалізація і соціальне виховання: Навч. посіб.—Житомир: Полісся, 2006.
17. Капська А.Й. Соціальна робота: Навч. посіб. - К.: Центр навчальної літератури, 2005.
18. Лукашевич М. П. Соціалізація: виховні механізми і технології.
19. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: Навч. посіб. — К., 1999.
20. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Соціологія. Загальний курс: Підручник. – К.: Каравела, 2004.
21. Мід Джордж Г. Дух, самість і суспільство. З точки зору соціального біхевіориста. — К.: Укр. центр духовної культури, 2000.
22. Москаленко В. В. Соціалізація особистості : моногр. / В. В. Москаленко. – Київ : Фенікс, 2013. – 540 с.

23. Муляр В. І. Самореалізація особистості як соціальна проблема (філософсько-культурологічний аналіз). — Житомир, 1997. Навч.-метод. посіб. / Ін-т змісту і методів навчання. — К., 1998.
24. Пилягіна Г. Я., Винник М. І. Проблема саморуйнуючої поведінки серед населення України // Новини медицини и фармації. — 2007. — № 215.
25. Рущенко І. Ідейні джерела відновлюваного правосуддя: позитивістська школа в науці кримінального права // Кримінологія и девіація / Кримінологічні дослідження: вип.8. — Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. — С.31–40.
26. Рущенко І.П. Архетип заборони як кримінологічна гіпотеза // Соціальна психологія. — 2007. — №2 (22). — С. 3–13.
27. Рущенко І.П. Дисиденти як девіанти тоталітарних суспільств // Девіантна поведінка: соціологічний, психологічний та юридичний аспекти: матеріали науково-практичної конференції (Харків, 7 квіт. 2012 р.). — Х.: ХНУВС, 2012. — С. 66–70.
28. Рущенко І.П. Кримінологічна модель особистості // Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи: матеріали міжн. наук. конф., 9 грудня 2016 р. / за ред. В.Я. Тація, Б.М. Головкина. — Х.: Право, 2016. — С.57-60.
29. Рущенко І.П. Соціальний порядок і соціальні відхилення // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Зб. наук. пр. — Вип.15. — Харків: Видавничий центр Харківського держуніверситету ім. В.Н. Каразіна, 2009. — С.136–146.
30. Рущенко І.П. Страх як базисний елемент системи соціального контролю // Девіантна поведінка: соціологічний, психологічний та юридичний аспекти: матеріали науково-практичної конференції (Харків, 6 квіт. 2013 р.). — Х.: ХНУВС, 2013. — С. 12–16.
31. Рущенко І.П. Фактор моди в структурі епідемії наркотизму // Український соціум. — 2014 — №4 (51). — С.75-85.
32. Рущенко І.П., Сердюк О.О. Моніторинг адиктивної поведінки харківської молоді: концептуалізація даних емпіричних спостережень // Український соціум. 2016. № 4(59). — С. 42-56.
33. Рущенко І.П., Швед О.В. Дитяча порнографія та небезпека спілкування дітей в Інтернеті // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Зб. наук. пр. — Харків: Видавничий центр Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, 2005. — С.461–465.
34. Рущенко І.П. Методологічні і методичні питання виміру рівнів девіації в зоні бойових дій // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка / Соціологічні науки. — 2016. — №5 (302). — С. 71-91.
35. Скотна Н. Особа в розколотій цивілізації: освіта, світогляд, дії. — Львів: Укр. технології, 2005.
36. Сморг Л. О. Особа і суспільство (філософсько-психологічний аспект). — К., 2001. Соціальна робота: технологічний аспект: Навч. посібник / За ред. проф. А.Й. Капської. — К.: Центр навчальної літератури, 2004.
37. Соціальний ареал життя особистості / М. Шульга (ред.); НАН України, Ін-т соціології. — К., 2005.
38. Спеціальні та галузеві соціології: Навч. посіб. — 2-е вид. — К.: «Фоліант», 2007.
39. Фромм Е. Втеча від свободи: людина для себе / Пер. с англ. — Мінськ : Попурі, 1998. — 420 с.
- Холл М. Структура особистості / Холл М., Боденхаммер Б., Болстэд Р., Хэмблетт М. - Киев: София, 2004.
40. Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій: Конспект. — Вип. 3. — Львів, Кальварія, 1996.
41. Шестопалова Л. Суїцид в Україні та Росії: порівняльний аналіз // Право України. — 2000. — № 8. Як нам зменшити кількість самогубств в Україні / Проект міждисциплінарної програми суїцидальної превенції. — Одеса, 2007.

Література іноземною мовою

1. Article 19. (1999, June). RighttoKnow: PrinciplesonFreedomofInformationLegislation. InternationalStandardsSeries. Retrieved 27 May 2009 from www.article19.org/pdfs/standards/righttoknow.pdf
2. Bertrand, Claude-Jean. (2003). MediaEthicsandAccountabilitySystems. NewYork: HamptonPress
3. CommitteetoProtectJournalists, at <http://www.cpj.org>
4. Dominick, J. R. (2007). The Dynamics ofMassCommunications. 9th ed. Boston: McGraw-Hill
5. Dutton, William H. Socialtransformationinaninformationsociety: rethinkingaccesstoyouandtheworld, 2004, 134 p.

6. http://portal.unesco.org/ci/en/files/19137/11164945435advocacy_brochure.pdf
7. Joseph, Ammu. (2005): MediaMattersCitizensCare. Retrieved on 17 May 2011 from
8. Mencher, Melvin. (2006). NewsReportingandWriting (10th ed.). Boston: McGraw-Hill
9. Mendel, Toby. (2008). FreedomofInformation: A ComparativeLegalSurvey (2nd Ed.).
10. Paris: UNESCO, at <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001584/158450e.pdf>
11. Reporterssansfrontiers, at <http://www.rsf.org>
12. Rosenstiel, Tom and A. Mitchell (eds). (2003). ThinkingClearly: CasesinJournalisticDecision-Making. NewYork: ColumbiaUniversityPress
13. StateoftheNewsMedia, at <http://www.journalism.org>
14. UNESCO. (2007). ModelCurriculaforJournalismEducationforDevelopingCountriesandEmergingDemocracies. Paris: UNESCO, at <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001512/151209e.pdf>
15. UNESCO. (2009) GuidelinesforBroadcastersonPromotingUserGeneratedContentandMediaandInformationLiteracy. Paris: UNESCO, at <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001871/187160e.pdf>
16. Ward, S.J.A. (2005). PhilosophicalFoundationsofGlobalJournalismEthics. JournalofMassMediaEthics 20:1, 3-21

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності студента та розподіл балів

100% підсумкової оцінки в першому семестрі складається з результатів у вигляді поточного оцінювання: дві модульні контрольні роботи - по 10%, оцінювання роботи на практичних заняттях- 50%, виконання індивідуальних завдань- 10% та рефератів- 20%.

100% підсумкової оцінки в другому семестрі складається із іспиту - 40%, який проводиться в письмовій формі із подальшою усною відповіддю та поточного контролю - 60 %. Поточний контроль здійснюється через тестові контрольні роботи за темами - 15%, оцінювання роботи на практичних заняттях - 20% , виконання індивідуального проекту та рефератів - 35%

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Студент повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту. Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/>

Погодження

Силабус погоджено

Дата погодження, підпис

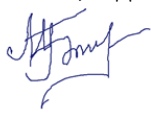
Завідувач кафедри
Володимир МОРОЗ

30.06.2023

Дата погодження, підпис

30.06.2023

Гарант ОП
Марина БІРЮКОВА